

De Steenuil in de omgeving van Uden

Uilen

Werkgroep

Onderdeel van Vogelwacht Uden e.o.

Algemeen

Vanaf 1981 zijn er een aantal personen binnen de Vogelwacht Uden actief bij de uilenwerkgroep.

In de eerste decennia zijn we vooral actief geweest met het plaatsen van Kerkuilenkasten. Pas begin 2000 zijn we begonnen met het plaatsen van Steenuilenkasten omdat ook deze soort het moeilijk heeft in het almaar intensiever wordende landbouwgebied. Zo verdwijnen er overal overhoekjes, houtwallen, struweelbosjes en muizen. Precies de zaken die een Steenuil nodig heeft. Nog meer dan een Kerkuil is de Steenuil een soort van kleine, gevarieerde landschappen met een afwisseling van open gebieden en struweel. Zo komt een broedpaar het hele leven niet verder van de broedplaats af dan 100-300 m rond de broedplaats.

Met het plaatsen van Steenuilenkasten zijn we zeer succesvol. Zo wisten we in 2008 nog maar vijftien broedparen te lokaliseren terwijl we vanaf 2020 meer dan

zestig broedparen tellen. Vooral door het project Ervenplus van de provincie en het Brabants Landschap hebben we op veel kleinschalige erven de laatste tien jaren een groot aantal Steenuilenkasten kunnen plaatsen. Bovendien worden op deze erven ook allerlei bomen, hagen, struiken aangeplant zodat het kleinschalige landschap hier weer terugkomt.

Herkenning

De Steenuil is maar iets groter dan een Merel maar door zijn opgezette veren en ronde voorkomen oogt de Steenuil veel groter. Wel is het onder de uilen de kleinste soort.

Kenmerken zijn de ronde kop, korte staart en lange poten. Tijdens de vlucht heeft de Steenuil een sterk golvende vlucht. Veel meer dan de meeste andere soorten.

Het verenkleed is veelal bruin met witte strepen, op zijn buik iets meer gestreept dan op zijn rug. De poten zijn wit bevederd.

Opvallend zijn de felgele ogen met een dikke, witte wenkbrauwstreep waardoor de Steenuil een streng uiterlijk heeft. De lengte van de Steenuil varieert van 21-33 cm. De spanwijdte van de vleugels bij een Steenuil ligt meestal tussen 54-58 cm. Het gewicht van een Steenuil is 180-200 gram.

De lichaamsbouw als aanpassing aan het nachtelijk leven

De lichaamsbouw van een Steenuil is minder geavanceerd dan de Kerkuil, maar ook hier zie je specifieke aanpassingen die ervoor zorgen dat uilen succesvol kunnen jagen.

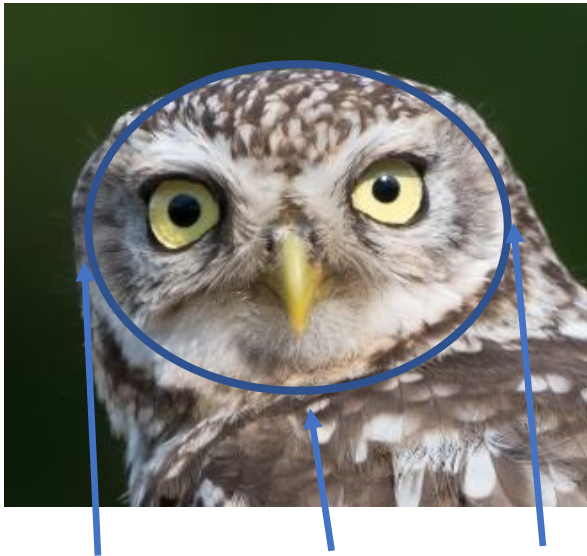
Ogen

Ook bij de Steenuil zie je een ronde kop met grote ogen, die vooraan in de kop geplaatst zijn. De ogen zitten onbeweeglijk vast in de oogkassen. Hierdoor heeft de Steenuil een betrekkelijk klein gezichtsveld. (110°) Om dit nadeel te compenseren is de Steenuil in staat om zijn kop 270° te draaien.

Een groot voordeel van de voorin geplaatste ogen is dat de Steenuil met beide ogen naar één punt kan kijken, het zogenaamde binoculair zien. Hierdoor is een Steenuil in staat (net als de mens overigens) om diepte te kunnen schatten, wat belangrijk is om een prooi te kunnen bemachtigen.

De Steenuil heeft gele ogen wat aangeeft dat ze overdag goed kunnen zien. Je ziet de Steenuil dan ook overwegend in de ochtend- en avondschemering jagen en als het moet ook overdag. S 'nachts kan een Steenuil ook jagen maar ze zien minder dan een uitgesproken nachtjager; de Kerkuil.

Gehoor

Het tweede belangrijke middel voor een Steenuil om een prooi op te sporen is het gehoor. De ooropeningen zijn geweldig groot. Toch is hier weinig van te zien omdat ze verborgen liggen achter de rand van de hartvormige sluier. Deze sluier werkt als een geluidsontvanger (een soort paraboolantenne) waarmee het geringste geluid naar de gehooropeningen wordt geleid. De Kerkuil heeft een iets duidelijker sluier dan de Steenuil, waardoor de Steenuil een iets minder gehoor heeft dan de Kerkuil. Het is iets minder belangrijk voor een Steenuil omdat een Steenuil ook veel insecten en wormen vangt die meer op zicht worden gevangen dan op het gehoor.

Rechterooring Parabool Linkerooring

Geruisloos vliegen

Ook de veren van de Steenuil (kenmerk van alle uilen) zijn voorzien van fijne tandjes en bedekt met dons. Zo wordt het geluid, dat vogels normaal tijdens het vliegen maken, bij uilen tot een minimum beperkt.

Het zijn vooral deze drie aanpassingen; ogen, oren en een geruisloze vlucht die ervoor zorgen dat de Steenuil perfect is aangepast om succesvol zijn levenswijze erop na te houden.

Het leefgebied van de Steenuil

Nog meer dan een Kerkuil heeft de Steenuil behoefte aan een kleinschalig landschap met een afwisseling aan houtwallen, heggen, begraasde weilandjes en bomen met holtes om te broeden.

Het jagen vindt plaats op het open terrein wat een korte vegetatie moet hebben. Bij voorkeur beweiding met Schapen of Paarden. Er moeten ook voldoende zitplaatsen op anderhalve meter aanwezig zijn vanwaar de Steenuil op zijn prooi kan duiken. Zoals al gezegd komt een Steenuilenpaar het hele leven niet verder dan een straal van 100-300 m rondom de broedplaats zodat alle bovengenoemde landschapjes in deze straal aanwezig moeten zijn.

Vooral het kleinschalige gebied rondom het Natuurcentrum Slabroek in de Maashorst valt hierbij positief op. Maar liefst vijf broedparen broeden hier elk jaar in een straal van 500 m rondom het Natuurcentrum.

De prooidieren van de Steenuil

Uilen produceren zogenaamde braakballen. Deze bestaan uit onverteerbare prooiresten die periodiek via de snavel worden uitgebraakt. D.m.v. het uitpluizen van de braakballen weten we vrij goed wat een Steenuil zoal eet.

De Steenuil vangt meer dan alleen maar muizen. Regenwormen en allerlei insecten zijn ook belangrijke prooien voor een Steenuil. Daarom is het belangrijk dat de omgeving van een Steenuil kort begraasde vegetatie bevat waar veel regenwormen in de grond aanwezig zijn. Rondom de bosjes en houtwallen vangen de Steenuilen veel insecten. Je ziet dat mooi terug in de braakballen waar veelvuldig zwarte chitinepantser te vinden zijn. (Het chitinepantser is de rug en de buik van een insect)

De variatie aan voedsel is groter dan bij een Kerkuil zodat de Steenuil minder te lijden heeft bij een strenge winter.

Het broeden

Het broeden start meestal half April. De baltstijd start eind Februari. Je kunt dan rond de nestplaats een “kjeuw”-achtig geluid horen wat sommigen beschrijven als een blaffende hond.

Alleen het vrouwtje broedt en meestal leggen ze 3-5 eieren. Het mannetje zorgt vanaf de paartijd voor het voedsel. Tijdens broedpauzes helpt het vrouwtje ook met voedsel zoeken. Het broeden duurt ongeveer 24-28 dagen.

Meestal gaat het vrouwtje pas broeden bij het leggen van de laatste eieren zodat de jongen allemaal tegelijkertijd uit het ei komen. Dit is een andere wijze dan bij een Kerkuil die na het 1^e ei al begint met broeden. Als de jongen uit het ei komen duurt het nog 30-35 dagen voordat ze het nest verlaten maar ze kunnen dan nog niet vliegen. Ze komen dan wel naar buiten en gaan de omgeving rondom het nest verkennen. Je moet er dus voor zorgen dat er takken of gaten in de nestkast aanwezig zijn zodat ze gemakkelijk in en uit het nest kunnen komen. Pas een week later zijn ze dan in staat om te vliegen.

Het broeden in Noord-Brabant en onze omgeving

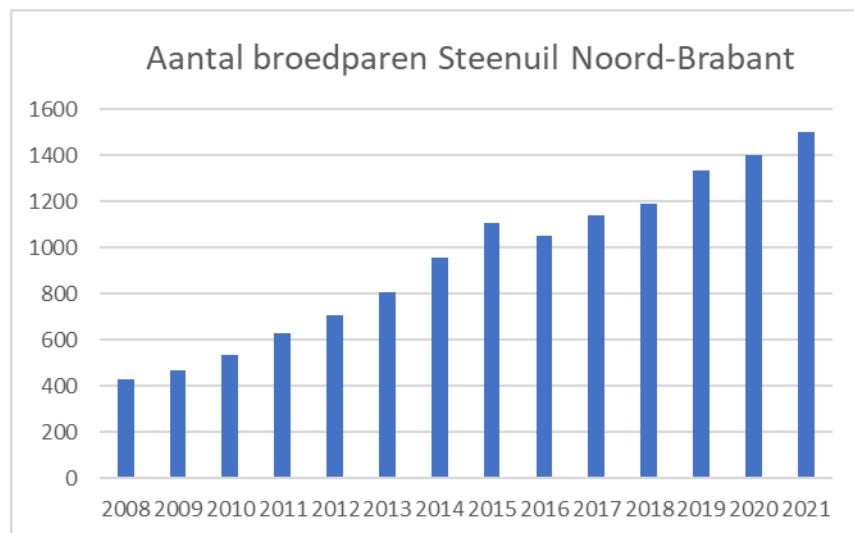
Sinds 2000 wordt er in Noord-Brabant door het Brabants Landschap ook veel aandacht besteed aan de Steenuil. Hierbij kunnen vogelwerkgroepen gratis bij het Brabants Landschap Steenuilenkasten krijgen waarbij het de bedoeling is dat die gehangen worden en jaarlijks worden gecontroleerd.

Je ziet hier dat het aantalsverloop in Noord-Brabant en in ons werkgebied enorm vooruit is gegaan en dit als een daverend succes kan worden gezien. Ongetwijfeld zal de Steenuil begin jaren 2000 meer zijn voorgekomen dan uit de statistieken blijkt, (veel vrije broedgevallen) maar door het hangen van Steenuilenkasten heeft de soort een enorme sprong voorwaarts gemaakt in aantallen.

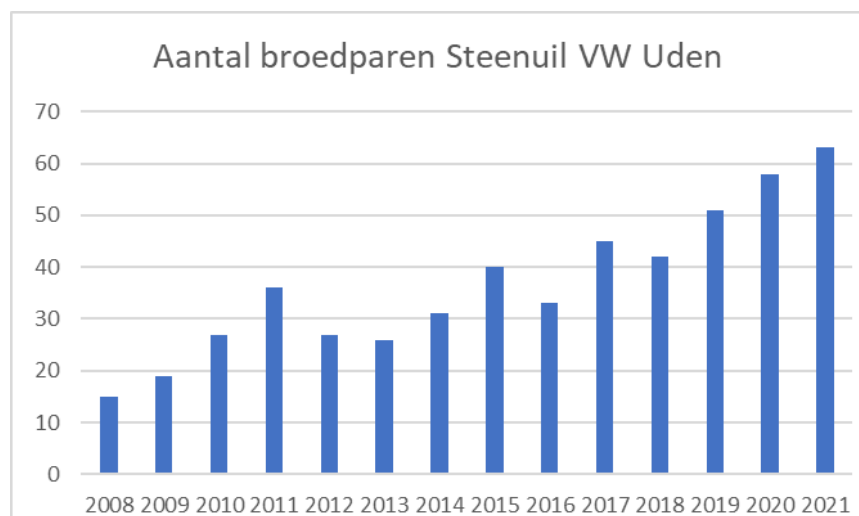
Op dit moment zijn we met een aantal personen actief in Uden, Volkel, Odiliapeel, Veghel, Mariaheide, Vorstenbosch, Erp, Keldonk en Boerdonk. Er hangen nu in ons werkgebied zo'n 130-140 Steenuilenkasten en hierin broeden nu ongeveer 50 paar. Bovendien hebben we nog zo'n 10-15 paar die in holtes in bomen, knotwilgen of onder daken van schuren broeden. Totaal dus meer dan 60 paar.

Je ziet aan de cijfers dat er nog elk jaar meer broedparen bijkomen wat dus een gunstige ontwikkeling is voor het behoud van de Steenuil in onze omgeving.

Jaar	N.Brabant
2008	431
2009	466
2010	536
2011	631
2012	709
2013	806
2014	956
2015	1110
2016	1054
2017	1140
2018	1192
2019	1334
2020	1401
2021	1500

Jaar	VW Uden
2008	15
2009	19
2010	27
2011	36
2012	27
2013	26
2014	31
2015	40
2016	33
2017	45
2018	42
2019	51
2020	58
2021	63

De bedreigingen voor de Steenuil

Vooraf het verdwijnen van het leefgebied is de grootste bedreiging voor de Steenuil.

Stads-en dorpsuitbreidingen, aanleg van wegen en industrieterreinen en vooral de intensieve landbouw hebben ervoor gezorgd dat de Steenuil op veel plaatsen is verdwenen. Houtwallen, knotwilgen en hoogstamboomgaarden zijn op veel plaatsen verdwenen en hebben plaats moeten maken voor eentonige, grootschalige weilanden waar een Steenuil geen voldoende prooi kan vinden en ook geen broedplaats meer heeft.

Een Steenuil voelt zich vooral thuis in kleinschalige landschapselementen met vervallen schuurtjes.

Ook het steeds drukker wordende verkeer met allerlei nieuwe wegen zorgt voor veel verkeersslachtoffers onder de Steenuilen.

Beschermingsmogelijkheden

Voedselsituatie

Zoals al gezegd voelt de Steenuil zich thuis in kleinschalige landschappen. De laatste jaren is de provincie bezig met het Ervenplus plan waarbij eigenaren van het buitengebied subsidie kunnen krijgen als ze rondom het erf bomen, struiken aanplanten en nestkasten plaatsen om zo de nestgelegenheid te bevorderen. In Uden en omgeving boeken we hier mooie resultaten mee.

Nestgelegenheid

Door het Brabants landschap is een speciale Steenuilenkast ontwikkeld die, wanneer gehangen, het heel goed doet bij een Steenuil. Hierbij is aan alles gedacht. Zo heeft deze kast ventilatie zonder dat er tocht optreedt, een donker hoekje achterin de kast om te broeden, een opening voor en boven in de kast want een Steenuil houdt van zonnebaden. Bovendien kunnen op deze manier de jonge Steenuilen vanuit de kast de omgeving alvast verkennen zonder meteen uit de kast te vallen.

Ook zit er in de kast een sluis zodat een Steenuil er wel in kan maar bijv. een Steenmarter, Boommarter of Kat er niet in kan om de jongen op te eten.

